

SHAXSNI AYBLILIK MASALASINI HAL QILMASDAN JINOYAT ISHINI TUGATISH TARTIBI

Toshkent viloyati yuridik texnikumi o'quvchisi
G'offarova Nargiza Tolibjon qizi

Annotatsiya: *ushbu maqolada shaxsni ayblilik masalasini hal qilmasdan jinoyat ishini tugatish tartibi, tergov harakatlari, shaxsga nisbatan aynan shu ayblov bo'yicha ishni tugatish haqida sudning qonuniy kuchga kirgan ajrimi kabi masalalri tahlil etiladi.*

Kalit so'zlar: *tergov harakatlari, advokat, jabrlanuvchi, aybdorlik masalalasi, ijtimoiy xavli qilmish.*

Qonun ustuvor bo'lgan mamlakatlarda jamoat manfaatlari ustuvor hisoblanadi, jinoyatchilik qarshi kurashishga asosiy e'tibor qaratiladi.

Shu bilan birga, jinoyat har doim sodir bo'lib turadigan jamiyatdagi ziddiyat, yagona ijtimoiyhuquqiy uni hal qilish vositasi jinoiy ishlar bo'yicha adolatdir. Zamonaviy jinoyat-protsessual siyosati qonunchilikni insonparvarlashtirishga, unga qarshi kurash choralari demokratlashtirishga, ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan bo'ladi. Bunday sharoitda jinoyatchilik muammosini hal qilishda jazolash (repressiv) yondashuv qayta ko'rib chiqish kerak.

Jahon huquqiy amaliyotida jinoyat uchun jazolashni muqobil shakllarini izlash va rivojlantirishga, shuningdek sodir etilgan jinoyat, yangi jinoyat va jinoyat-protsessual ushbu yo'nalishdagi siyosat millatlararo tendensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan hisoblanadi.

Shu o'rinda, Rossiya Federatsiyasi qonunchiligi tajribasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, muqobil huquqiy vosita sifatida tugatish protsessual instituti asosiy institutlardan biri hisoblanadi. Buning sababi, jinoyat ishini tugatish to'g'risidagi qaror moddiy va protsessual huquqiy ahamiyatga ega.

Shaxsning aybdorlik masalasini hal qilmasdan jinoyat ishini tugatish bo'yicha protsessual qoidalarni qayta ko'rib chiqishdan asosiy maqsad, AQSH, Buyuk Britaniya, Fransiya, Gruziya, Qozog'iston kabi rivojlangan xorijiy davlatlar qonunchilik tajribasini puxta o'rganish orqali jinoyat ishini tugatishda korrupsiyaviy omillarni butunlay bartaraf etish, mazkur institute ishlashida shaxsga qulay muhit yaratish, mazkur tartibda ortiqcha protsessual qoidalarni olib tashlashdan iborat.

Mazkur maqsad uchun quyidagi asosiy vazifalar belgilab olinishi zarur:

- jinoyat ishini tugatish institutining mohiyatini qo'llab-quvvatlash;
- jinoyat ishini tugatish institutining mexanizmdagi rolini aniqlash jinoyat protsessi vazifalarini amalga oshirish;
- jinoyat ishi to'xtatilganda shaxsning huquqlarini ta'minlash;

- jinoiy ish yuritish tamoyillarining ahamiyatini aniqlash jinoiyat ishini tugatish institutini shakllantirish va faoliyat ko'rsatish;

- jinoiyat ishi tugatilganda unga nisbatan shikoyat qilishning huquqiy mexanizmlarini belgilab olish.

Bundan tashqari, jinoiyat sodir etishda ayblanayotgan shaxsning himoyalaniish huquqi Konstitutsiya bilan mustahkamlab qo'yilgan. Shaxsning aybdorlik masalasini hal qilmasdan jinoiyat ishini tugatish tartibi amaliyotda quyidagi tartibda amalga oshirilmoqda: Jinoiyat-protsessual kodeksining 83-moddasiga asosan, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi quyidagi hollarda aybsiz deb topiladi va reabilitatsiya etilishi lozim:

- ish qo'zg'atilgan va tergov harakatlari yoki sud muhokamasi o'tkazilgan ish bo'yicha jinoiy hodisa yuz bermagan bo'lsa;

- uning qilmishida jinoiyat tarkibi bo'lmasa;

- uning sodir etilgan jinoiyatga daxli bo'lmasa.

Shu bilan birga, Jinoiyat-protsessual kodeksining 84-moddasiga ko'ra, quyidagi hollarda

shaxsning jinoiyat sodir etilishida aybliligi to'g'risidagi masalani hal qilmay turib jinoiyat ishi tugatilishi lozim, basharti:

- shaxsni javobgarlikka tortish muddati o'tgan bo'lsa;

- e'lon qilingan amnistiya akti sodir etilgan jinoiyat yoki shaxsga daxldor bo'lsa;

- ayblanuvchi, sudlanuvchi vafot etgan bo'lsa;

- shaxsga nisbatan aynan shu ayblov bo'yicha sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bo'lsa;

- shaxsga nisbatan aynan shu ayblov bo'yicha ishni tugatish haqida sudning qonuniy kuchga kirgan ajrimi (qarori) yoki vakolatli mansabdor shaxsning jinoiyat ishi qo'zg'atishni rad etish yoxud ishni tugatish haqida bekor qilinmagan qarori bo'lsa;

- ish faqat jabrlanuvchining shikoyati bilan qo'zg'atiladigan hollarda uning shikoyati bo'lmasa, ushbu Kodeksning 325-moddasida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno;

- shaxs ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan paytda jinoiy javobgarlikka tortish mumkin bo'lgan yoshga to'lmagan bo'lsa;

- O'zbekiston Respublikasi Jinoiyat kodeksi Maxsus qismining tegishli moddasida shaxsning o'z qilmishiga amalda pushaymon bo'lganligi tufayli yoxud belgilangan muddat ichida yetkazilgan moddiy zararining o'rni qoplanganligi va (yoki) jinoiyat oqibatlari bartaraf etilganligi munosabati bilan javobgarlikdan ozod qilinishi nazarda tutilgan bo'lsa.

Ta'kidlash lozimki, jinoiyat sodir etganidan keyin ruhiy holatining o'z harakatlari ahamiyatini anglay olmaydigan yoki ularni boshqara olmaydigan darajada buzilishi yuzaga kelgan shaxs to'g'risidagi jinoiyat ishi ushbu Kodeksning 61-bobida belgilangan tartibda aybdorlik haqidagi masala hal qilinmasdan tugatiladi.

Shu bilan birga, jabrlanuvchi Jinoyat kodeksining 661-moddasida nazarda tutilgan jinoyatlar to'g'risidagi ishlar bo'yicha gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi bilan yarashgan taqdirda jinoyat ishi ushbu Kodeksning 62-bobida belgilangan tartibda sud tomonidan ayblilik haqidagi masala hal qilinmasdan tugatilishi mumkin.

Jinoyat ishi quyidagi hollarda shaxsning roziligi bilan uning aybliligi haqidagi masalani hal qilmay turib tugatilishi mumkin, basharti:

- ishni tergov qilish yoki sudda ko'rib chiqish paytiga kelib, qilmish ijtimoiy xavflilik xususiyatini yo'qotgan yoxud vaziyat o'zgarishi oqibatida bu shaxs ijtimoiy jihatdan xavfli bo'lmay qolgan deb e'tirof etilsa;

- ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan yoki uncha og'ir bo'lmagan jinoyatni birinchi marta sodir etgan shaxs aybini bo'yniga olish to'g'risida arz qilgan, chin ko'ngildan pushaymon bo'lgan, jinoyatning ochilishiga faol yordam bergan va keltirilgan zararni bartaraf qilgan bo'lsa;

- sodir etilgan qilmishning xususiyatini, birinchi marta ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyat sodir etganning shaxsini hisobga olib, materiallarni voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha idoralararo komissiyaga qarab chiqish uchun berish maqsadga muvofiq bo'lsa. Qayd etish joizki, amaldagi tartib bo'yicha jinoyat ishi ushbu Kodeksning 83 va 84-moddalarida nazarda tutilgan asoslar mavjud bo'lganda tugatiladi. JPKning 84-moddasi birinchi qismining 2-bandida nazarda tutilgan asos mavjud bo'lganda, jinoyat ishini tugatish Kodeksning 63-bobida nazarda tutilgan qoidalarga binoan sud tomonidan amalga oshiriladi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, hozirgi shiddat bilan rivojlanib borayotgan zamonda shaxsning aybdorlik masalasini hal qilmasdan jinoyat ishini tugatish tartibini yanada takomillashtirishni zamonning o'zi talab etmoqda. Fikrimizcha, JPKning 83 va 84-moddalarida nazarda tutilgan qoidalarni, ya'ni "reabilitatsiya uchun asoslar" va "Ayblilik to'g'risidagi masalani hal qilmay turib jinoyat ishini tugatish uchun asoslar"ni o'zaro birlashtirilgan holda belgilanishi taklif etiladi. Rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqib (AQSH, Buyuk Britaniya, Kanada, Fransiya), jinoyat ishi tugatilganda unga nisbatan shikoyat qilishning huquqiy mexanizmlarini yanada kengaytirish talab etiladi. Ayblilik to'g'risidagi masalani hal qilmay turib jinoyat ishini tugatish uchun asoslarni chuqur o'ylab tahlil qilingan holda qayta ko'rib chiqish zarur hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Плошкина Я.М., Презумпция невиновности и прекращение уголовного дела по нереабилитирующим основаниям по законодательству РФ с учетом опыта ФРГ
2. Jinoyat-protsessual huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU, 2019

3. Дабижа Т.Г. Процессуальные гарантии реализации полномочий адвоката – защитника в уголовном судопроизводстве // Журнал российского права. 2012. №7 (187)

4. Гаврилова Е.А. Процессуальные гарантии независимости адвоката в системе обеспечения конституционного права на защиту // Сибирские уголовнопроцессуальные и криминалистические чтения, - 2019 . - №1(23)

5. www.lex.uz